

Мізін К. І.

ЛЮДИНА В ДЗЕРКАЛІ КОМПАРАТИВНОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ :
МОНОГРАФІЯ

Кременчук : Щербатих О. В., 2011.— 448 с.

Монографія К. І. Мізіна присвячена актуальній нині проблемі зіставно-лінгвокультурологічного вивчення фразеологічних систем різних мов, зокрема компаративної фразеології¹. Цей вимір дослідження систем ustalених порівнянь, або компаративних фразеологічних одиниць (КФО), англійської, німецької, української та російської мов на сьогодні відсутній як в українському, так і в зарубіжному мовознавстві². Крім цього, актуальність рецензованої монографії визначається, по-перше, перехресшенням антропоцентричної і аксіологічної семантики в межах КФО, що створює своєрідну семантико-когнітивну матрицю — унікальний прецедент, покликаний сприяти вивченню людського чинника в мові³, а по-друге, — дослідженням антропоцентричної семантики цих одиниць крізь призму кодів культури.

Мовна природа КФО як універсальної фразеологічної системи будь-якої мови розкривається на тлі їх онтологічної квінтесенції, яка являє собою відображення глибинних зв'язків між мовою і культурою певного етносу. Значне насичення КФО етно- та лінгвокультурною інформацією дозволяє кваліфікувати їх як «дзеркало душі народу», тому автор влучно задекларував цю особливість феномену «компаративна фразеологія» у назві рецензованої праці.

У монографії К. І. Мізін вдало розкрив сутність основоположних принципів компа-

ративної фразеології — антропоцентричності й аксіологічності — та запропонував нову методику зіставлення фразеологічних систем ustalених порівнянь на тлі розуміння Слова як енергії «духу» народу. Автор зумів також на високому науковому рівні визначити системні маркери компаративної фразеології (універсальність і когнітивність) та викласти сутність принципу «contra ergo sum».

Не менш корисними видаються й роздуми автора щодо ролі образу-еталона при нагромадженні ustalеними порівняннями мовної та позамовної інформації, яка сприяє фразеологізації цих одиниць в англійській, німецькій, українській і російській мовах. При цьому К. І. Мізін визначив парадигму універсальних, фреквентивних, специфічних та унікальних КФО аналізованих мов на основі зіставної інтерпретації образів-еталонів і внутрішньо-мотиваційної бази цих одиниць.

Слід відзначити виважений і науково обґрунтований характер методики «еталон комплексного зіставлення». Ця методика є своєрідним шляхом, за допомогою якого при зіставному аналізі фразеологічних систем можна вийти на певну фразеологічну одиницю, форма, зміст і дистрибуція якої можуть виступати як *tertium comparationis* при міжмовному зіставленні⁴. Автор продемонстрував епістемологічну адекватність згаданої

¹ Термін «компаративна фразеологія» сприймається мовознавцями неоднозначно: по-перше, як система КФО (і в монографії К. І. Мізіна йдеться саме про це), по-друге, як синонім до поняття «зіставна фразеологія», яке є галуззю дослідження зіставного мовознавства, по-третє, як поняття компаративістики (див., напр.: *Киров Е. Ф.* К обоснованию компаративной фразеологии // *Фразеология, познание и культура* : Материалы 2-й Междунар. науч. конф. : В 2 т. — Белгород, 2010. — Т. 1. — С. 90–96).

² Єдиною спробою системного опису компаративної фразеології в сучасній лінгвістиці на матеріалі як слов'янських, так і германських мов є монографія К. І. Мізіна: *Мізін К. І.* *Компаративна фразеологія* : Монографія. — Кременчук, 2007. — 168 с.

³ Принцип «людина в мові», або антропоцентризм, став, як відомо, одним з основних напрямів лінгвістичних досліджень на межі XX–XXI століть.

⁴ Суть методики «еталон комплексного зіставлення» полягає у: 1) чіткій послідовності етапів зіставного аналізу розбудовних елементів фразеологічних систем різних мов на двох рівнях — культурному (ментальному) й мовному; 2) епістемологічній достатності ланцюга моделі «еталона комплексного зіставлення» для лінгвокультурологічного дослідження. При цьому автор дотримується основоположних принципів зіставного мовознавства: 1) принципу зіставованості (зіставляються лише однорідні предмети, елементи, явища, що утворюють однаковий клас) та 2) принципу системності (зіставлення повинне виходити із системних відношень елементів мови: зіставляються можуть парадигматичні угруповання, підсистеми, поля, лексико-семантичні групи, синонімічні ряди тощо). Схеми «еталона комплексного зіставлення» для компаративної фразеології має такий вигляд: культурний код концептополе концепт КФО (образ-еталон, внутрішня форма) компаративне фразеополе концепт концептополе культурний код.

методики, зауваживши, що її застосування передбачає розуміння компаративної фразеології як синергетичної системи зі стративо-польовою організацією, яка формує своєрідну компаративну «сітку» когніції людини. Імпульси цієї «сітки» синхронізуються з ритмом концептосфери, створюючи національно-специфічний колорит компаративної фразеології. Ідіотетнічні смисли нагромаджуються, наростаючи, від універсальних структур мислення (культурні коди, концептополя) до універсальних моделей мови (компаративні фразеополі, КФО). У результаті цього універсальні смисли часто матеріалізуються за допомогою ідіотетнічних образів-еталонів КФО, які «заряджені» енергією народу. Тому, на думку К. І. Мізіна, усталені порівняння можуть розкрити деякі мовомисленнєві таємниці антропоцентричності вторинного семіозису з погляду перманентного енергетичного взаємозв'язку між суб'єктом номінації, об'єктом номінації та мовними знаками, які фіксують у собі енергію людини у вигляді антропоцентричної семантики.

Підґрунтям для такого розуміння мовних систем і мови в цілому є авторський варіант гіпотези енергетичного ритму етносу, який формує специфіку «духу народу»: енергетичний ритм етносу «пронизує» людину як біодуховну істоту на рівні трьох її тіл, впливаючи на лінгвсеміотичну категоризацію та концептуалізацію об'єктивного світу, оскільки енергія мови етносу скеровується й підживлюється загальним його ритмом. З цим ритмом синхронізуються когнітивні й мовомисленнєві процеси індивіда, формуючи (мовну) свідомість як останнього, так і етносу. Тобто джерелом мовного антропоцентризму є онтологія слова як «живої» частинки-енергії, що пов'язує «дух» людини з «духом» етносу, формуючи складну енергетичну систему цього етносу — мову, яка, синхронізуючись з його енергетичним ритмом, акумулює етнокультурні й лінгвокультурні смисли, надаючи світосприйняттю та світорозумінню носіїв мови ефекту «дзеркала». Цей ефект полягає в тому, що людина, перманентно «заряджаючись» енергією, з одного боку, біосфери Землі, а з другого боку, — конкретного етносу, випромінює цю енергію на навколишній світ у згенерованому й трансформованому вигляді — Слові, за допомогою якого вона пізнає світ, порівнюючи все із собою та уподібнюючи все своєму еству.

Монографія К. І. Мізіна покликана відкрити світ такого лінгвоментального феномену, як порівняння. Автор пропонує актуальний підхід до вивчення природи порівняння, де враховуються сучасні критерії дослідження лінгвофілософських категорій. Цей підхід ґрунтується на положенні, що по-

рівняння не просто відображає реально існуючі відношення між предметами об'єктивного світу, а воно бере свій початок у свідомості, значно впливаючи на результати таких процесів когніції, як концептуалізація та категоризація. Враховуючи те, що фізичне й ментальне буття людини пов'язане з порівнянням, К. І. Мізін припускає існування гносеологічного принципу «contra ergo sum», який створює фрагмент світу людини, відбиваючись на рівні мови у вигляді компаративно-фразеологічної картини світу, представленій компаративними фразеополями.

Заслугує на безумовне схвалення розкриття автором рецензованої монографії принципів взаємодії концептів різних культурних кодів при фразеологізації КФО, встановлення специфіки концептуалізації різними лінгвосоціумами об'єктивної дійсності за допомогою КФО в межах певного культурного коду та висвітлення особливостей світопізнання і світорозуміння представників британської, німецької, української й російської лінгвокультур крізь призму кодів культури.

Значним науковим здобутком рецензованої праці є дослідження аксіологічного аспекту КФО на основі зставно-лінгвокультурологічного аналізу валоративного складника концептів, які слугують концептуальним тлом цих одиниць, оскільки аксіологічний аспект, мета якого — дослідження ціннісних орієнтирів людини, є закономірним продовженням і суттєвим доповненням антропоцентричного підходу до вивчення мовних явищ, пов'язаних із представленням людини в мові. До того ж компаративна фразеологія формує центр аксіологічної фразеології, бо в межах усталених порівнянь відбувається креативний симбіоз оцінки й цінності, в результаті чого формується оцінно-ціннісний «ореол», облігативний для кожної КФО. На основі цього симбіозу не лише акумулюються та відтворюються ціннісні пріоритети світовідчуття й світорозуміння певного етносу, а й точно фіксуються зміни цих пріоритетів при міжгенераційній трансляції його лінгвсеміотичної інформації.

Для верифікації результатів аналізу антропоцентричності й аксіологічності КФО К. І. Мізін пропонує залучення психолінгвістичного експерименту та соціолінгвістичного моніторингу. Автор слушно зауважує, що використання нової на сьогодні методики соціолінгвістичного моніторингу для вивчення компаративної фразеології може сприяти чіткій маніфестації ціннісних пріоритетів етносу, оскільки вивчення системи цінностей, як особистісних, так і суспільних, уможливує виявлення своєрідності у світовідчутті та світорозумінні представників цього етносу.

Вагомий внесок пропоноване монографічне дослідження робить у поглиблення теорії порівняння, яка на сьогодні залишається ще не повністю опрацьованою, та в розроблення наукової концепції універсальності компаративної фразеології, тобто в теорію універсалій. На основі цієї концепції за допомогою універсальних, фреквентивних, специфічних і унікальних образів-еталонів КФО виявляються універсальні та лакунарні мовні й культурно-семіотичні смисли цих одиниць. Запропонована методика «еталон комплексного зіставлення» розширює теоретичну базу зіставного підходу в лінгвістиці. Результати цього дослідження покликані також сприяти поглибленню теорії оцінки, оскільки соціолінгвістичний моніторинг дозволяє виявити ціннісні орієнтири різних лінгвосоціумів, що є ключем до пояснення основних моментів світогляду останніх.

У монографії К. І. Мізін чітко дотримується епістемологічно вираженої позиції, що комбінування методів збільшує ймовірність одержання науково достовірних результатів. Поєднання структурно-семантичного вивчення мовних явищ з концептуальним аналізом, який репрезентує антропологічну парадигму лінгвістики, є особливістю методологічної бази дослідження, водночас являючи собою логічне й гармонійне впровадження ідей синергетики при аналізі системи компаративної фразеології. Автор підтримує в такий спосіб актуальну нині думку, що розвиток когнітивної семантики не лише не суперечить, а й, навпаки, передбачає системно-структурний підхід, бо традиційна та когнітивна семантики можуть поєднуватися з погляду як опису засобів формального вираження мовних значень, так і системного моделювання семантичних категорій мови й мовлення.

Однак за низкою положень рецензоване монографічне дослідження спонукає до дискусії. Так, 1) дискусійною є насамперед

ієрархія кодів культури, що представлена в цьому дослідженні, оскільки деякі культурні коди й субкоди не чітко розмежовані, а деякі зовсім не зазначені. Можливо, слід було б репрезентувати повну ієрархію в таблиці; 2) у монографії відсутні чіткі вказівки на онтологічні й гносеологічні принципи компаративної фразеології, оскільки ніде не зазначається, наприклад, чи є аксіологічність усталених порівнянь їх онтологічним або ж гносеологічним параметром; 3) частину прикладів фактичного матеріалу потрібно було б доповнити при зіставно-лінгвокультурологічному аналізі історико-етимологічними коментарями, що надало б рецензованому дослідженню в цілому більшої лінгвокультурологічної, лінгвокраїнознавчої та лінгводидактичної цінності.

Однак ці зауваження жодним чином не применшують значення монографії К. І. Мізіна для сучасного як українського, так і зарубіжного мовознавства, особливо для фразеологічної науки. Лінгвістика, безумовно, збагатилася актуальним, цікавим і корисним дослідженням, яке покликане спрямувати креативну енергію допитливих дослідників у русло вивчення невичерпної енергії Слова, акумульованої у «дзеркалі душі» кожного народу — фразеології. Найяскравішими барвами в мозаїці цього «дзеркала» переливаються і завжди переливатимуться перли народної мудрості, скарби лінгвоментальної спадщини народу — усталені порівняння, які при вмілому дотику дослідника здатні розкрити все багатство «духу» народу: його світогляд, цінності, вірування, сподівання.

Г. ВАЛЬТЕР
(Грайфсвальд, Німеччина)

В. МОКІЄНКО
(Санкт-Петербург, Росія)